

Vaala, Kökkölä

Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus 1999

Kunta: Vaala
Kylä: Kukkola
Tila: Syväharju 1:75
Maanomistaja: Enni Huotari, 91700 Vaala.
Sijainti: Peruskartta 3414 09 NEITTÄVÄ
 x = 7159 10, y = 489 70, z = 123–125

Muinaisjäännösluettelon numero: 14

Aiemmat tutkimukset: Inventointi Marja Mustakallio ja Leena Tomanterä v. 1969, nro 16.
 Tarkastus Esa Suominen v. 1987.

Aiemmat löydöt: KM 3663:19–23, 3713:28–39, 3998:, 4080:137–187, 4250:14, 7619:34–40, 11265:1–8, 179:34–40, 11265:1–8, 17961:34–40, 11265:1–8, 17961:1–3, Kuopion museo 2626, 2627–2631.

Kertomukseen liittyvät löydöt: KM 32046:1–39.

Sivu 6 on kertomukseen liittyvä yleiskartta 1:1000, koko A2.
 Luettelo kertomukseen liittyvistä valokuvista on sivulla 5.
 Sivut 7 ja 8 ovat kertomukseen liittyviä kuvatauluja.

Tiivistelmä

Vaalan Kökkölässä tutkittiin Nimisjärven rantaa runsaan puolen kilometrin pituudelta ja 10 m leveydeltä. Kohteeseen kaivettiin 60 1 x 1 m kokoista kuoppaa. Alueesta tehtiin myös fosfaattikartoitus. Kaivauksen perusteella alueella sijainnut asuinpaikka on tuhoutunut pellon muokkauksen ja rannan kulumisen seurauksena. Vain hyvin kapealla kaistaleella rantatörmän partaalla alueen luoteispäässä on asuinpaikkaa jäljellä.

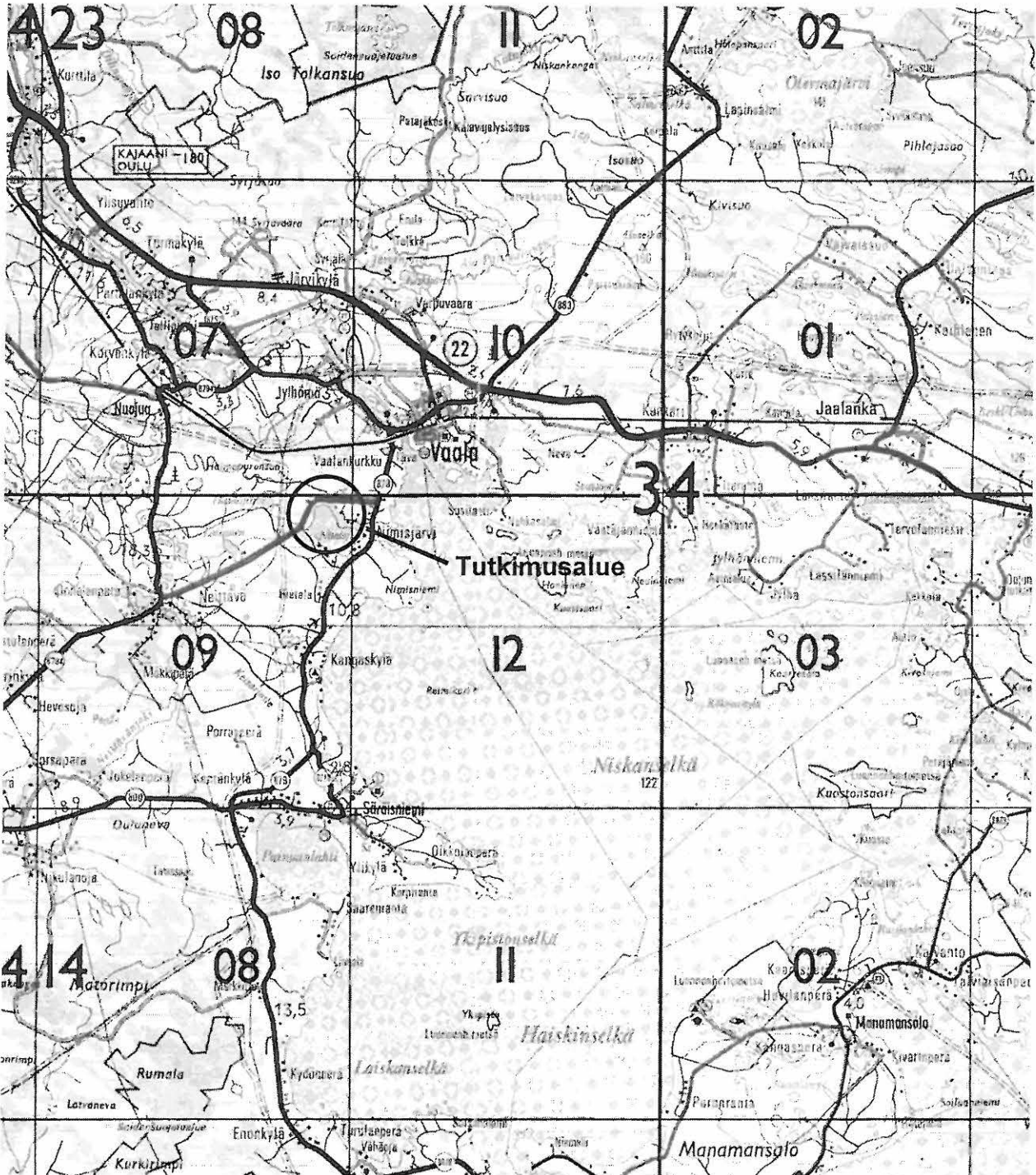
Kaivauksen esittely

Kaivaus tehtiin Säräisniemen kylänkehittäjänä toimineen Matti Haatajan aloitteesta Vaalan kunnan myöntämän 20000 mk määrärahan turvin. Määrärahalla palkattiin kaivauksen piirtäjä, hum. kand. Leena Manninen, korvattiin hänelle ja kaivauksen johtajalle matkakulut sekä hankittiin kaivaustarvikkeet. Kunta antoi lisäksi kaivaukselle kolme nuorta ns. tonnin työläistä. Kaivaus oli Vaalan lukion kurssina ja sen vuoksi kaivauksella työskenteli neljä historian opintojaan suorittavaa lukiolaisia. Sekä tonnin työläiset että lukiolaiset osallistui-
 vat kaivaukselle viikon ajan. Lukion puolesta asiaa hoiti historian ja yhteiskuntaopin lehtori Jouni Kauhanen. Hän osallistui koko ajan myös kaivaustyöhön. Kaivauksella oli mukana myös yksi opintonsa päättänyt nuori työharjoittelijana. Matti Haataja järjesti kaivaukselle yhden Säräisniemen kylätyöntekijän sekä poikansa, artesaaniopiskelija Antti Haatajan, joka suoritti opintoihin liittyvää harjoittelua. Samoin opintoihin liittyvän harjoittelun takia kaivaukselle osallistui arkeologian opiskelija Sami Viljanmaa. Tutkitulta alueelta teki fosfaattikartoituksen Helsingin yliopiston assistentti Mika Lavento, joka osallistui kaivaukseen omalla kustannuksellaan. Kaivausta johti Kainuun Museon arkeologi Esa Suominen virkatyönään. Maastotyöt tehtiin 21.6.–2.7.1999

Kaivauksen tarkoituksena oli selvittää, onko Nimisjärven alueen muinaisjäännöksistä enää mitään jäljellä. Kaivauksen kohteeksi valittiin Puhakka (ks. kaivauskertomus), koska sieltä on runsaasti irtolöytöjä. Kökkölä sijaitsee Puhakan vieressä ja yhdessä ne muodostavat pitkän yhtenäisen asuinpaikka-alueen, jossa ei ole ke-
 säasuntoja, joiden rauhaa kaivaukset olisivat häirinneet.

Kaivauskohteen kuvaus

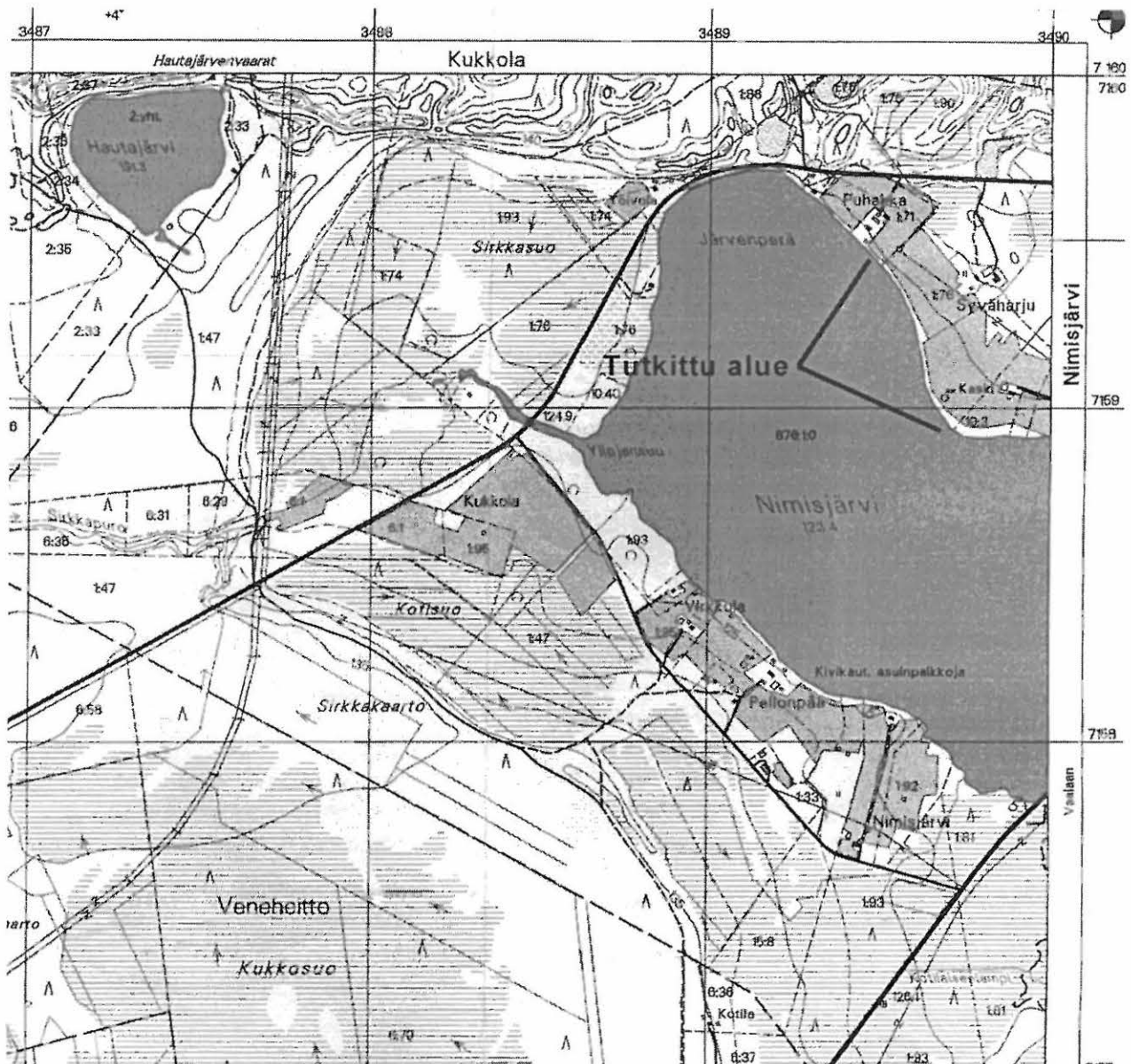
Kohde sijaitsee Nimisjärven itärannan pohjoisosassa, Syväharjun tilan alueella, Puhakan ja Kasken välissä. Syväharju oli aiemmin nimeltään Kökkölä. Kohde käsittää koko tilan rantaan rajoittuvan osan. Alue

Kopio GT-kartasta 11, 1:200000.

on nykyään metsitettyä peltoa. Kaivauksen kuluessa alueen omistaja kertoi metsittäneensä pellot, jotka aiemmin olivat vuokralla, koska niitä muokattiin liian syvältä liian isoilla koneilla. Viljelyn jäljiltä maassa oli syvät kyntövaot ja pienin välimatkoin pelto-ojat. Nyt entiset pellot kasvoivat tiheästi muutaman metrin mitaista koivuntainta, vesakkoa, horsmaa ja korkeaa heinää. Kohde oli siksi varsin hankala.

Alueen luoteisosassa, Puhakan puoleisessa päässä rannassa on keskimäärin noin metrin korkuinen törmä. Se on hyvin mutkikas veden aiheuttaman syöpmisen seurauksena, varsinkin luoteessa, lähellä Puhakkaa siinä

Kopio peruskartasta 3414 09 NEITTÄVÄ 1:20000.

on pitkiä, kapeita niemekkeitä. Törmän ja pellon välissä on kapea muokkaamaton kaistale, näiden niemekkeiden ansiosta se on leveimmillään viitisen metriä. Monissa kohdin pelto tulee aivan törmän reunaan. Törmä kasvaa koivua ja pihlajaa, sen edustalla rannassa oli koivu- ja pajuryteikköä. Vajaan 0,2 km päässä tilan rajasta törmä madaltuu ja katoaa kokonaan. Pelto ei tule enää yhtä lähelle rantaa vaan rannassa on ryteikköistä metsää, sen takana pajupensaikkoo, jonka takana alkavat pellot. Ranta madaltuu lopulta rannan suunnassa noin 0,1 km pituiseksi vetiseksi pajukoksi. Noin 350 m päässä Puhakasta maa alkaa jälleen kohota ja muuttua kuivaksi, rannassa oli matala törmä, jonka päällä kasvaa pensaikkoo ja jokunen suuri puu. Pelto ulottuu jälleen aivan rantatörmään asti. Tutkittu alue päättyy kaakossa Kasken tilan rajaan.

Vesiraja on nykyään kaukana vanhasta rantatörmästä. Hyvin matala hiekkaranta on kasvanut täysin umpeen kaislaa ja kortetta. Niitä oli myös rannassa tai rantavedessä paksuna kerroksena, joten hiekkaa ei ollut näkyvissä lainkaan. Umpeenkasvamisen seurauksena Syväharjun kaakkoispuolella olevaa lahtea ei enää käytännössä ollut olemassa.

Ailion kaivausalueen sijainti

Julius Ailio teki vuonna 1900 kaivauksen neljässä kohdassa Kökkölän rantaa. Kaivausalueiden sijainti on määritelty Puhakan ja Kökkölän välisen rajan mukaan. Pienen epävarmuuden kaivausalueen sijoittumisessa aiheuttaa se, että Ailion yleiskartassa Nimisjärven alueesta Puhakka sijaitsee aivan eri paikassa kuin nykyään. Asiaa on käsitelty Puhakan kaivauskertomuksessa. Raja on ollut samalla kohdalla kuin nykyinen Syväharjun luoteisraja, Puhakka ja Kökkölä on jostain syystä merkitty karttaan väärin. Ailio kaivausalueet ovat nyt tutkitun alueen luoteispäässä.

Kaivausmenetelmät

Alueella käytettiin samaa koordinaatistoa ja samoja kaivausmenetelmiä kuin Puhakan kaivauksella. Koekuopat sijoitettiin mahdollisimman lähelle rantaa maastossa sopiviin kohtiin. Kuoppien väliseksi etäisyydeksi toisistaan pyrittiin saamaan (10–)15 metriä. Toinen rivi kuoppia sijoitettiin edellisistä noin 10 m päähän pellolle. Alueen keskivaiheilla olleeseen matalaan ja vetiseen kohtaan ei koekuoppia tehty noin 0,1 km matkalle. Tästäkin kohdasta otettiin kuitenkin fosfaatinäytteet. Kohteesta piirrettiin vain yleiskartta. Ranta piirrettiin siihen rantatörmän perusteella, alueen laajuuden vuoksi mutkitteleva törmä jouduttiin piirtämään suorana viivana.

Kaivaustulokset

Maalajit ja kulttuurimaa

Alueen Puhakan puoleisessa luoteisosassa oli törmän tuntumaan tehdyissä kuopissa jäljellä alkuperäistä maanpintaa. Pintaturpeen alla oli kivetöntä hiekkaa, jossa oli näkyvissä normaalit maannostumiskerrokset. Kun törmä alkoi madaltua ja kadota, lähelle rantaa tehdyissä kuopissa maa muuttui vetiseksi ja 240 m päähän tilan rajasta tehty kuoppa täyttyi jo kaivettaessa vedellä. Pellolla tehdyissä kuopissa oli 0,3–0,5 m paksuinen, usein hiekkansekainen multa, alla ruskea ruostehiekka, joissain kuopissa oli mullan alla myös hieman harmaata hiekkaa.

Vetisen notkelman kaakkoispuolella, alueen Kasken tilan puoleisessa päässä oli samoin aivan törmän reunaan tehdyissä kuopissa jäljellä alkuperäistä maanpintaa. Täälläkin turpeen alla oli kivetöntä hiekkaa, jossa oli normaalit maannostumiskerrokset. Pellolla oli 0,3–0,4 m paksuinen multakerros, alla oli joko harmaa tai ruskea hiekka. Hiekan alta tuli noin puolen metrin syvyydeltä hiesu tai savi, aivan alueen kaakkoispäähän tehdyissä kuopissa tuli savea heti tupeen tai multakerroksen alta.

Värjäytynyttä kulttuurimaata ei koekuopissa havaittu juuri lainkaan. Luoteisosassa, törmän lähelle tehdyssä kuopassa 709/349 oli hieman nokimaata ja palanutta kiveä. Kaakkoisosassa samoin lähelle törmän reunaa tehdyssä kuopassa 769/286 oli 0,3 m turpeen alla hiiltä ja nokimaata sekä heikosti värjäytynyttä hiekkaa.

Löydöt

LAJI	KPL	PAINO G
Kivilaii-iskoksia	7	25.93
Kivilaiiesineen katkelma	1	132.91
Kvartsi-iskoksia	113	204.16
Palaneita luunsiruja	2	0.12
Palanutta savea	1	0.41
Saviastianpaloja	6	56.48

Suurin osa löytöaineistosta on tavalliseen tapaan kvartsi-iskoksia. Palanutta luuta taas on harvinaisen vähän. Muutenkin löydöt jäivät varsin vähäisiksi. Löytöjä tuli sekä Puhakan puoleisesta luoteispäästä, että Kasken puoleisesta kaakkoispäästä. Kaakossa löytöjä on selvästi vähemmän. Löydöt liittyvät korkeaan rantatörmään, luoteessa löytöalue ulottui 180 m päähän Puhakan rajasta, täällä rantatörmä alkoi madaltua. Kaakossa löytöalue oli noin 80 m

pitäinen, ranta madaltui alueen ulkopuolella kumpaankin suuntaan. Pellolla löydöt tulivat pääasiassa mullasta, rantatörmän partaalla harmaasta hiekasta ensimmäisestä 10 cm kerroksesta turpeen alapuolelta. Yksi löydöistä on historiallisen ajan saviastianpala, muut ovat esihistorialliselta ajalta, lähinnä kivikautisia.

Kajaanissa 12.10.2000

Esa Suominen

Kertomukseen liittyvät valokuvat

Kaikki kuvat Esa Suominen 1999

Mustavalkonegatiivit:

- 6304: 1–5 Koekuoppia kaivetaan, kuvassa 1 Jouni Kauhanen, kuvassa 2 Antti Haataja, Kuvassa 5 Sami Viljanmaa.
6 Mika Lavento ottaa fosforinäytettä kairasta.
7 Kökkölän rantaa. SE.
8 Tutkimusalueen luoteisosaa. NW.

Väridiat

- 6304: 9 Tutkimusalueen luoteisosaa. NW.
10 Kökkölän rantaa. SE.
11–14 Koekuoppia kaivetaan, kuvassa 11 Jouni Kauhanen, kuvassa 14 Sami Viljanmaa.
15 Mika Lavento ottaa fosforinäytettä kairasta.

VAALA NIMISJÄRVI KÖKKÖLÄ

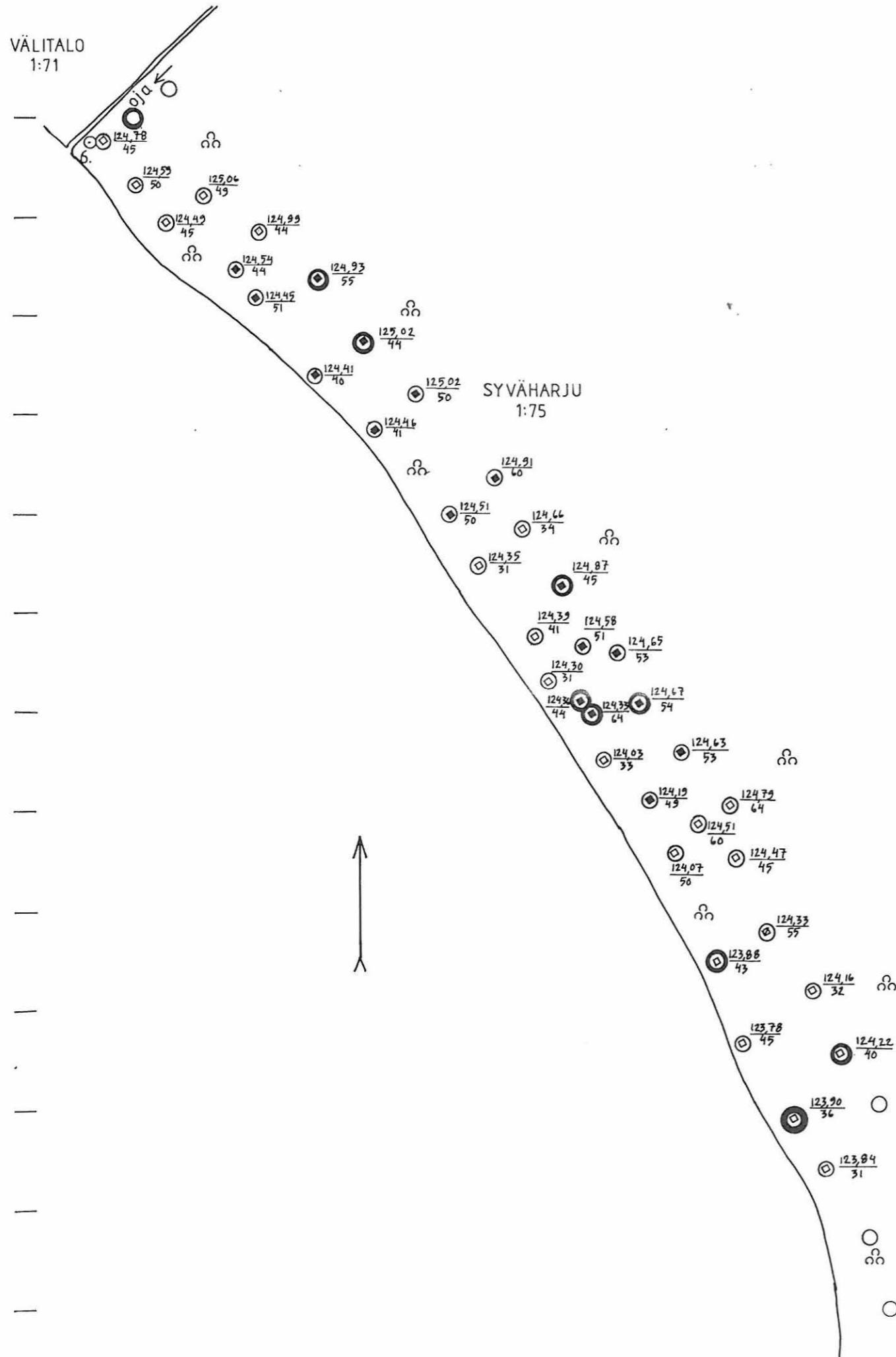
ESA SUOMINEN 1999

YLEISKARTTA

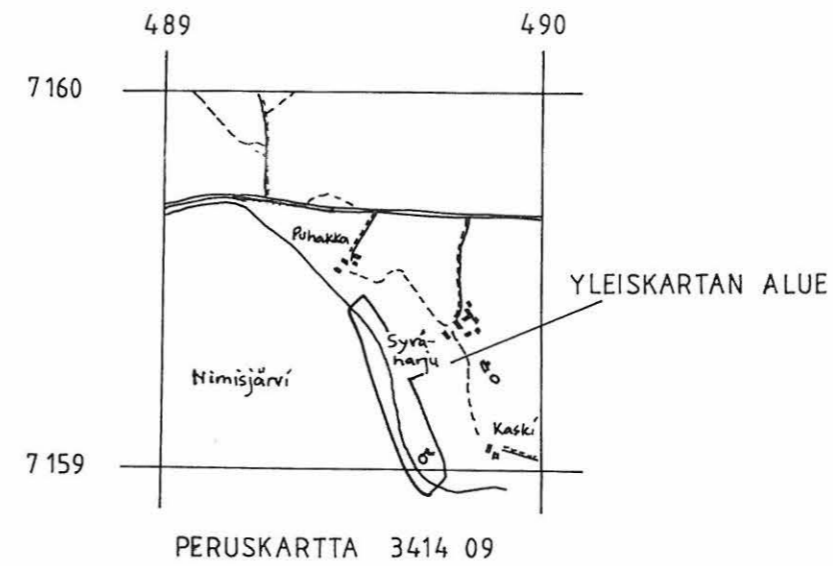
MK 1:1000

20 M

Piirt. L. Manninen

- KOEKUOPPA
- KOEKUOPPA, JOSTA ESIHISTORIALLISTEN AJAN LÖYTÖ
- ▣ KOEKUOPPA, JOSTA HISTORIALLISTEN AJAN LÖYTÖ
- 124,71 KOEKUOPAN KORKEUS m y.m.p
- 50 KOEKUOPAN SYVYYS cm
- FOSFORINÄYTE ≤ 150 mg p/kg
- ⊙ FOSFORINÄYTE 150 ≤ x ≤ 300 mg p/kg
- ⊕ FOSFORINÄYTE ≥ 300 mg p/kg
- ⊖ RAJAPYYKKI

— 740

— 720

— 700

— 680

— 660

— 640

— 620

— 600

— 580

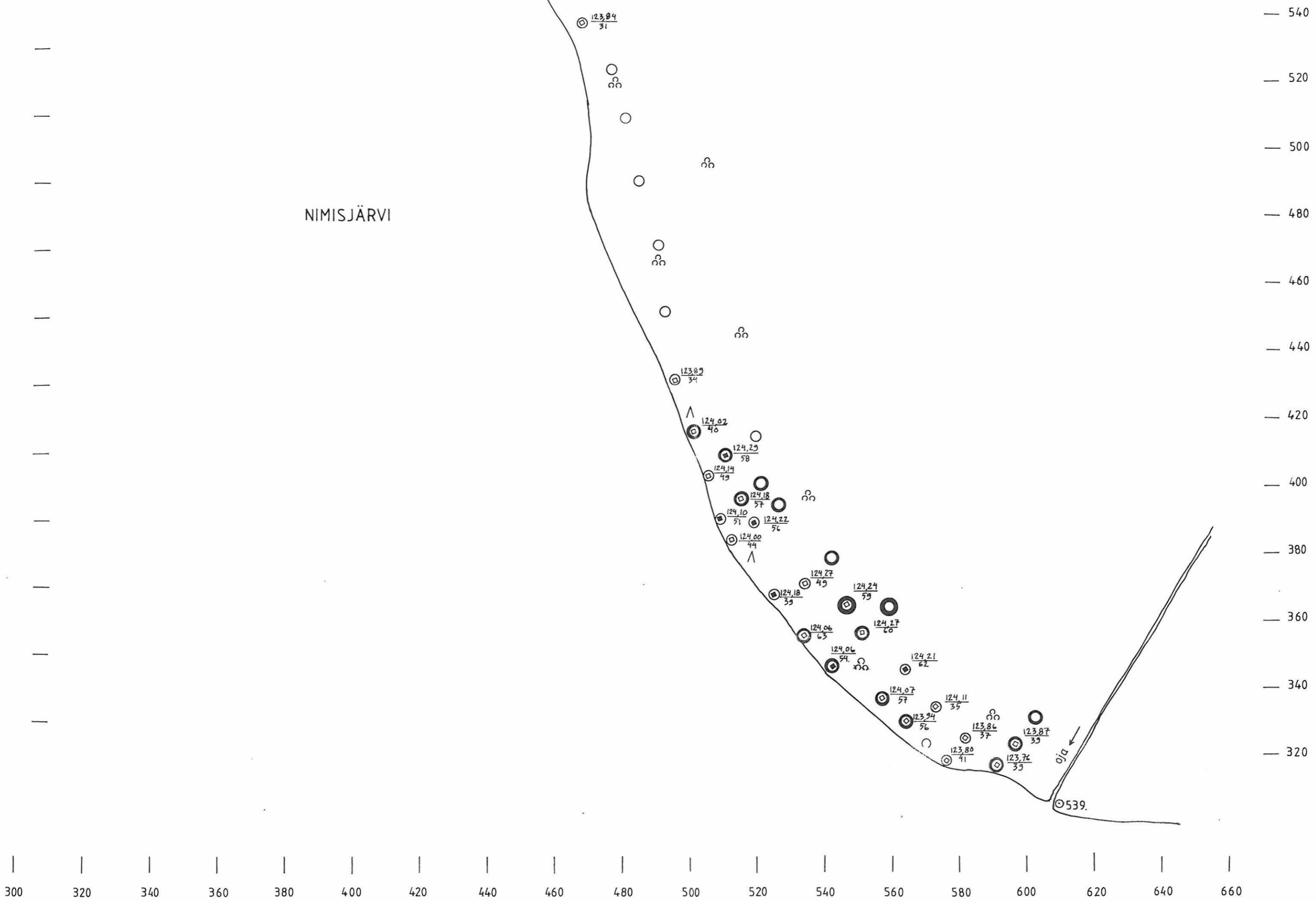
— 560

— 540

— 520

— 500

NIMISJÄRVI

123.90
36

123.84
31

123.89
34

124.02
40

124.29
58

124.14
49

124.18
57

124.10
51

124.22
56

124.00
44

124.27
49

124.24
59

124.06
63

124.27
60

124.06
54

124.21
62

124.07
57

124.11
35

123.94
56

123.86
37

123.80
41

123.87
39

123.76
33

539

oja

300 320 340 360 380 400 420 440 460 480 500 520 540 560 580 600 620 640 660

540
520
500
480
460
440
420
400
380
360
340
320